

Ks. prof. zw. dr hab. Henryk Skorowski
Kierownik Międzynarodowego Centrum Dialogu Międzykulturowego
i Międzyreligijnego UKSW

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

ks. mgra Adama Ciapka

**Wpływ budowy kościołów na integrację wspólnot parafialnych w diecezji
bielsko – żywieckiej. Kościoły poświęcone i konsekrowane w latach 19902 –
2000, przygotowanej na seminarium z socjologii religii
pod kierunkiem ks. prof. zw. dra hab. Tadeusza Borutki
Kraków 2024**

O tożsamości człowieka stanowią liczne byty społeczne, których jest on „obywatelem”. W tym sensie zasadnym jest twierdzenie, że człowiek w najgłębszej swej istocie jest bytem społecznym. Samo pojęcie społeczności człowieka kryje w sobie dwa istotne elementy. Pierwszy z nich dotyczy konieczności życia społecznego dla rozwoju i funkcjonowania człowieka. Drugi aspekt dotyczy potrzeby człowieka dla dynamicznego funkcjonowania życia społecznego. Najgłębsza bowiem podstawa społecznej natury człowieka nie tkwi jednak ani w jego zewnętrznej zależności od innych, ani w żadnej innej sferze użytkowej, lecz jest metafizyczna, ontologiczna, tj. stanowi samą istotę i jest to coś, co go ubogaca, a nie wskazuje na jego ubóstwo, jak to sugeruje odwoływanie się do faktu zależności. Każdy byt osobowy zmierza więc z natury do udzielania się i do uczestniczenia i jest z natury ukierunkowany na Ty i uczestniczenie w wartościach osobowych innych osób, przez co znaczenie i zasięg różnych form społecznych są określane na

podstawie szczegółowych wartości, z jakimi mamy do czynienia, jak to ma miejsce np. w małżeństwie.

Oba elementy składają się na pojęcie społecznego wymiaru człowieka. Ważne są oba elementy społeczności człowieka, a mianowicie, że człowiek dla pełnego swojego rozwoju i realizacji siebie potrzebuje życia społecznego i że życie społeczne kształtuje. Pełne stawanie się człowieka możliwe jest zatem tylko i wyłącznie w szeroko pojętej rzeczywistości społecznej. Można zatem powiedzieć, iż koniecznym i nieodzownym kontekstem życia człowieka jest rzeczywistość społeczna. Jak się wydaje, nie wymaga szerszego wyjaśnienia samo pojęcie „rzeczywistość społeczna”. W tym miejscu należy zatem jedynie ogólnie stwierdzić, iż jest to układ złożony o bogatych formach wewnętrznego funkcjonowania, co oznacza, iż wyznaczają go liczne składniki, z których najważniejsze to wielorakie struktury i instytucje służące zaspakajaniu wielorakich potrzeb człowieka oraz sama wspólnota osób w wielorakich swoich odniesieniach i relacjach. Oznacza to, że tak rozumianą rzeczywistość społeczną stanowią nie tylko struktury i instytucje, ale przede wszystkim konkretny byt społeczny czyli wspólnota osób. Człowiek żyje zatem w przestrzeni wielu bytów społecznych. Na gruncie katolickiej nauki społecznej mają one zawsze charakter wspólnot. Wśród tych wspólnot ważna jest także wspólnota parafialna.

W kontekście tych refleksji należy widzieć recenzowaną rozprawę doktorską.

1. Przedmiot i tytuł rozprawy

Zasadniczym zagadnieniem rozprawy jest próba ukazania wpływu budowy kościołów na integrację wspólnoty parafialnej. Tak postawiony w tytule problem definiuje Autor we wstępie swojej dysertacji: „Wśród wielu zadań, jakie podejmował biskup Tadeusz Rakoczy, znajdowała się troska o budowę nowych

świątyni. Stało się to podstawą do podjęcia tematu niniejszej rozprawy doktorskiej. Podjęte w niej teoretyczne rozważania, dotyczące szeroko rozumianej definicji parafii, powiązane ściśle z zagadnieniem budowy kościoła materialnego, jako miejsca kultu, wpływającego na proces integracji wiernych, tworzą podwaliny pod praktyczną część niniejszego studium. Dzieje się tak dlatego, ponieważ rozstrzygnięcie kwestii zależności pomiędzy budową świątyni, a integracją społeczności parafialnych, podejmujących się tego dzieła, będzie opierało się w tym wypadku na konkretnych badaniach, przeprowadzonych w tych parafiach z obszaru diecezji bielsko – żywieckiej, w których powstały na początku jej działalności nowe kościoły, a całe dzieło zostało zwieńczone ich konsekracją lub poświęceniem,” /s. 12/. Na tej samej stronie Autor jeszcze raz powraca do celu swojej dysertacji podkreślając, że celem rozprawy jest: „:...zebranie i uporządkowanie dostępnych informacji na temat budowy nowych świątyni w określonym czasie. To także opisanie twórczego udziału zarówno osób duchownych jak i świeckich w realizacji tego trudnego, ale także potrzebnego zadania. Nie bez znaczenia jest też ukazanie roli jaką spełni zarówno okres budowy nowej świątyni, jak i początki jej funkcjonowania”. /s.12/. Jeszcze raz wraca Autor do głównego celu pracy na stronie 16: „Podstawowym problemem badawczy niniejszej rozprawy jest próba ukazania procesu budowy nowych świątyni w diecezji bielsko – żywieckiej w latach 1992 – 2000 i ukazanie wpływu budowy tych świątyni na ożywienie życia religijnego i integrację wspólnot parafialnych”. Informuje nas także Autor, co było główną inspiracją do podjęcia tego problemu. Co zatem jest problemem pracy?

Problemem pracy jest wpływ budowy kościołów na integrację wspólnoty parafialnej. Ten problem jest jasno zawarty w tytule rozprawy. Niepotrzebnie zatem Autor trochę go rozmywa przez stawianie go kilka razy w innym ujęciu. Problemem pracy nie jest sama budowa kościołów, ani twórczy udział poszczególnych osób w tym dziele, ale rola budowy w integracji wspólnoty parafialnej. Ten problem

najlepiej oddaje trzecie jego postawienie na stronie 16, w którym Autor stwierdza, że chodzi o budowę nowych świątyń i ich wpływ na integrację wspólnot parafialnych. Biorąc pod uwagę wszystkie wypowiedzi na temat celu pracy można by temat sformułować inaczej, a mianowicie współdziałanie wspólnoty parafialnej przy budowie kościołów. Tymczasem raz jeszcze powtórzmy problemem jest wpływ budowy na integrację wspólnoty parafialnej.

W tym miejscu podkreślić należy, że Autor podejmuje zagadnienie ważne. Jest to zagadnienie ważne zarówno dla naukowych opracowań /problem integracji społeczności/, ale także praktycznych działań. Jest to bez wątpienia zagadnienie godne rozprawy doktorskiej. Podkreślić także należy, że jest to problem nowy. Nie ma bowiem opracowania podejmującego całościowe ujęcie tego problemu, co w sposób wyraźny wskazuje, że niniejsza praca może wypełnić istniejącą w tej materii lukę. Mamy więc do czynienia z zagadnieniem naukowo ważnym i nowatorskim a także interesującym i aktualnym. Ciągłe bowiem trwają budowy kościołów, które mogą stać się istotnym elementem integracji wspólnot parafialnych. Jako recenzent nie zgłaszam żadnych zastrzeżeń do problemu rozprawy ani jego sformułowaniu w tytule.

2. Baza źródłowa i bibliografia

W badaniach dotyczących zasadniczego problemu musiał Autor posłużyć się odpowiednią bazą źródłową i bibliograficzną. Omawia ją Autor we wstępie dysertacji stwierdzając, że :..rozstrzygnięcie kwestii zależności pomiędzy budową świątyni , a integracji społeczności parafialnych podejmujących się tego dzieła, będzie opierało się w tym wypadku na konkretnych badaniach, przeprowadzonych w

tych parafiach z obszaru diecezji bielsko – żywieckiej, w których powstały na początku jej działalności nowe kościoły, a całe dzieło zwieńczone ich konsekracją lub poświęceniem.....W związku z powyższym, do przeprowadzenia badań sondażowych zostały wybrane te parafie z diecezji bielsko – żywieckiej, w których odbyło się poświęcenie lub konsekracja kościoła w przekroju czasowym od 25 marca 1992 /utworzenie diecezji / do 31 grudnia 2000 r /zakończenie roku jubileuszowego w Kościele/” /s. 12/. Podstawową zatem bazą źródłową są badania. Bazę tę uzupełnia określona literatura źródłowa, do której Autor zalicza: Archiwum Diecezji Bielsko – Żywieckiej /akty notarialne i dekrety, protokoły z wizytacji przygotowawczej, załączniki do protokołu, protokoły wizytacyjne/ Archiwa parafialne /akta, dokumenty. kroniki parafialne, ogłoszenia parafialne/. Całość bibliografii stanowią także nauczanie społeczne Kościoła jako osobny dział, jak również literatura.

Jest sprawą oczywistą, że dobór źródeł i literatury jest w jakimś sensie przywilejem Autora dzieła. Konieczne jest jednak uwzględnienie najważniejszych opracowań w zakresie poruszanej problematyki. Autor wywiązał się z tego zadania dobrze. Ogólnie należy podkreślić, że Autor wykonał dobrą pracę dotyczącą nie tylko odpowiedniego zestawu szeroko rozumianej bazy źródłowej i bibliograficznej, ale także gruntownej jej analizy. O dobrej analizie świadczy bowiem faktyczne jej wykorzystanie w rozprawie.

W tym miejscu chciałbym jednak zgłosić dwie uwagi. Pierwsza dotyczy nauczania społecznego Kościoła. Wydaje się, że w zestawie tego nauczania zachowana powinna być chronologia a nie układ alfabetyczny. Druga dotyczy literatury. Jak wspomniano jej zestaw jest przywilejem Autora. Warto jednak uwzględnić ważną pozycję, W opracowaniu obecnym warto było skorzystać z cennej pozycji: H. Szareyko, „Współdziałanie społeczności wiejskich przy nielegalnej budowie obiektów sakralnych w Diecezji Przemyskiej”, Warszawa 1994.

3. Metody

Analiza rozprawy pozwala stwierdzić, że Autor zastosował liczne metody. Píše o nich we wstępie swojej dysertacji /s.16/ Metody te miały pozwolić Autorowi rozprawy, z jednej strony dokonać dogłębnej analizy określonego przednio materiału źródłowego, z drugiej zaś dokonać syntezy omawianego problemu i odpowiedzieć na zasadniczy cel dysertacji. Trzeba przyznać, że Autor rozprawy jest wierny przyjętym metodom nie tylko w zasadniczych elementach, ale także w szczegółach.

4. Konstrukcja rozprawy

Konstrukcja rozprawy podporządkowana jest głównemu założeniu badawczemu jakim jest ukazanie problemu wpływu budowy kościołów na integrację społeczności parafialnych . Praca składa się z 5 rozdziałów. W pierwszym z nich przedstawiono rys historyczny powstawania starszych kościołów/s. 18 - 43/ . W drugim rozdziale ukazano socjologiczną charakterystykę parafii, ich wiernych i duszpasterzy /s.44 - 88 / . Rozdział trzeci dotyczy okoliczności związanych z budową nowych świątyń /s. 89 - 115 / . Rozdział czwarty poświęcony jest osobistemu wkładowi wiernych w dzieło budowy kościoła /s. 116 - 169 / . Całość analiz kończy rozdział piąty, w którym Autor podejmuje zagadnienie wpływu życia liturgicznego celebrowanego w nowych kościołach na ożywienie, umocnienie i integrację życia wspólnot parafialnych /s. 170 - 224 / .

Dociekania Autora rozpoczyna wstęp, w którym zawarte są wszystkie ważne elementy dla właściwego wprowadzenia w poruszaną problematykę. Pracę zamyka podsumowanie zawierające przypomnienie głównych tez rozprawy i wniosków wynikających z przeprowadzonych analiz.

W tym miejscu należy postawić zasadnicze pytanie, czy konstrukcja rozprawy jest logiczna i czy poszczególne rozdziały oraz paragrafy wyczerpują problem analizowany w rozprawie?

Ogólnie rzecz ujmując należy stwierdzić, że w obecnej konstrukcji jest wyraźnie zarysowana logika. Można zatem ocenić, że praca w swej strukturze jest jasna i logiczna. Poszczególne rozdziały i zawarte w nich paragrafy mieszczą się w sformułowanym temacie, wyczerpują problem postawiony w temacie i są logicznie ułożone. Trochę „zgrzytu” wywołuje tylko jeden punkt w trzecim paragrafie. Jak nie ma innych punktów to trzeba go zlikwidować.

5. Analiza treści

W niniejszej opinii trudno silić się na ukazanie pełnej treści rozprawy doktorskiej ks. mgra Adama Ciapki, a tym bardziej ustosunkować się do poszczególnych tez. Musi wystarczyć ogólne zapewnienie o istotnej wartości poznawczej i naukowej przedstawionych w niej analiz, syntez i końcowych wniosków. Aprobując całość przemyśleń Autora należy zwrócić uwagę na kilka kwestii:

- Treść wstępu do rozprawy metodologicznie i merytorycznie bardzo dobra. Jest podprowadzenie pod problem, jasne jego postawienie, uzasadnienie jego ważności, charakterystyka bazy źródłowej i literatury, omówione metody oraz charakterystyka struktury.
- Rozdział pierwszy dotyczy rysu historycznego powstawania starszych

kościół. Zasadniczo nie zgłaszam zastrzeżeń do jego treści. Należy jednak postawić pytanie czy potrzebny jest tak obszerny rozdział dotyczący dość dalekiej historii? Praca dotyczy bowiem współczesności, a mianowicie diecezji bielsko – żywieckiej w latach 1992 – 2000. Podniesiona kwestia nie pomniejsza jednak wartości pracy.

- Rozdział drugi dotyczący socjologicznej charakterystyki parafii ich wiernych i duszpasterzy oceniam bardzo pozytywnie. Jest on dobrą analizą wspólnot parafialnych. W kontekście tego rozdziału chciałbym poprosić Autora o wyjaśnienie: co uznaje on za fundamentalną cechę w charakterystyce laikatu omawianych wspólnot budujących nowe kościoły?

- Dobrze oceniam treść rozdziału trzeciego dotyczącego okoliczności związanych z budową nowych kościołów. To te okoliczności wpływały także na integrację wspólnot parafialnych. W kontekście tego rozdziału chciałbym Autora zapytać: co było największą trudnością związaną z budową nowych kościołów?

- Bardzo dobrze oceniam treści rozdziału czwartego dotyczącego osobistego wkładu wiernych w dzieło budowy kościołów. Te dociekania są także istotne dla całej rozprawy mówiącej o integracji wspólnot parafialnych. Oceniam je wysoko.

- Bardzo ciekawe są analizy rozdziału piątego dotyczącego wpływu życia liturgicznego na integrację wspólnot parafialnych. Oceniam je wysoko. W kontekście tego rozdziału chciałbym zapytać Autora o najważniejszy element owego życia liturgicznego mający cechę integrującą?

- Zwrócić należy uwagę na bardzo dobre zakończenie rozprawy. Zakończenie jest poważną formą rozprawy naukowej. Powinno ono zawierać główne tezy rozprawy, i tak też jest.

6. Wniosek końcowy

W podsumowaniu podkreślić należy, że recenzowana rozprawa stanowi ważny krok w kierunku problematyki ważnej. Praca wnosi istotny wkład w socjologię religii. Rozprawa jest bardzo dobra. Metody w niej użyte poprawne. Wywód logiczny. Język naukowo poprawny.

Wyrażam zatem przekonanie, że rozprawa ks. mgra Adama Ciapki spełnia wymagania stawiane rozprawie doktorskiej i może być podstawą do dalszych etapów przewodu celem nadania jej Autorowi stopnia naukowego doktora.

Ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski

Warszawa 10 IV 2024